

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК**

**З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«МІЖНАРОДНЕ СІМЕЙНЕ ТА СПАДКОВЕ ПРАВО»**

Харків

2023

Навчально-методичний посібник з навчальної дисципліни «Міжнародне сімейне та спадкове право» для здобувачів вищої освіти третього освітньо-наукового рівня (доктор філософії) галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право». Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2024. 36 с.

Розробники:

Шуміло Інеса Анатоліївна,

кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка

Чевичалова Жанна Вячеславівна,

кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка

Затверджено на засіданні кафедри міжнародного приватного права та
порівняльного правознавства
(протокол № 11 від 24 червня 2022 р.)

1. ВСТУП

Навчальна дисципліна «Міжнародне сімейне та спадкове право» присвячена вивченню проблем правового регулювання тісно пов'язаних між собою сімейних та спадкових відносин транскордонного характеру у контексті процесів глобалізації та європейської інтеграції. Дисципліна охоплює основні інститути міжнародного сімейного та спадкового права, акцентуючи увагу на найбільш складних теоретичних питаннях колізійного регулювання та перспективах уніфікації норм матеріального і колізійного права у цій сфері.

Ціль вивчення даної дисципліни полягає у набутті здобувачами ступеня доктора філософії (PhD) здатності розв'язувати комплексні проблеми у дослідженнях з міжнародного сімейного та спадкового права, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань, розвиток методичного і інструментального апарату досліджень міжнародного приватного права, оволодіння методами обґрунтування і розробки оптимальних рішень при формуванні та реалізації політики у сфері транскордонного захисту сімейних і спадкових прав громадян.

Основним завданням навчальної дисципліни є підготовка фахових правознавців-дослідників, здатних вільно орієнтуватися у змішаному правовому регулюванні, самостійно досліджувати теоретичні та практичні проблеми колізійного регулювання та захищати законні права та інтереси громадян України. В результаті вивчення навчальної дисципліни «Міжнародне сімейне та спадкове право» здобувачі ступеня доктора філософії (PhD) повинні знати: основні інститути, поняття та категорії міжнародного сімейного та спадкового права; основні положення законодавства України у сфері колізійного та матеріально-правового регулювання; сучасний стан проблем науки міжнародного сімейного та спадкового права; вміти правильно тлумачити та застосовувати колізійні та матеріально-правові норми сімейного законодавства; здійснювати правовий аналіз фактичних обставин, що склалися у конкретних правовідносинах; самостійно працювати з

нормативними джерелами; використовувати здобутки науки міжнародного приватного права.

2. ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тематика навчального курсу	Обсяг у годинах			
	Усього	У тому числі		
		Лекції	Практичні заняття, семінарські заняття, колоквіуми тощо	Самостійна робота
Модуль 1. Міжнародне сімейне право				
Тема 1. Вступ до міжнародного сімейного права	10	2	-	8
Тема 2. Права людини в області шлюбу і сім'ї. Вплив ЄСПЛ на правозастосовну практику у сімейних справах	12	2	2	8
Тема 3. Загальна характеристика правового регулювання шлюбно-сімейних відносини в міжнародному приватному праві.	12	2	2	8
Тема 4. Колізійно-правове регулювання укладання та припинення шлюбу.	12	2	2	8
Тема 5. Особисті немайнові та майнові права подружжя в МПрП	12	2	2	8
Тема 6. Правовідносини між батьками та дітьми в міжнародному приватному праві	10	2	2	6
Тема 7. Колізійні питання стягнення аліментів	10	2	2	6
Тема 8. Правове регулювання міжнародного усиновлення та опіки і піклування в МПП	9	1	2	6
Тема 9. Колізійне регулювання спадкових відносин	11	1	2	8
Тема 10. Транскордонне спадкування за заповітом та за законом	11	1	2	8
Тема 11. Спеціальні види спадкування у міжнародному приватному праві	11	1	2	8
Усього годин / кредитів ECTS	120/4,0	18	20	82

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Вступ до міжнародного сімейного права. Поняття сімейних відносин з іноземним елементом. Джерела регулювання міжнародного сімейного права. Принцип поваги до особистого і сімейного життя. Принцип єдності сім'ї. Принцип пріоритету прав і законних інтересів дитини. Принцип однакової відповідальності батьків за виховання і розвиток дітей. Міжнародні імунітети у сімейних відносинах з іноземним елементом.

Права людини в області шлюбу і сім'ї. Європейській суд з прав людини і його вплив на правозастосовну практику у сімейних справах. Особисті, цивільні та соціальні права людини. Право чоловіка і жінки на шлюб і створення сім'ї. Уніфікація і межі розсуду у міжнародному сімейному праві. Поняття сімейного і приватного життя у рішеннях ЄСПЛ. Практика Європейського суду з прав людини і її застосування при розгляді конкретних спорів у державах-учасниках. Гаазька Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей. Підстави повернення дітей. Практика застосування. Співвідношення з іншими конвенціями.

Загальна характеристика правового регулювання шлюбно-сімейних відносини в міжнародному приватному праві. Поняття, зміст та види шлюбно-сімейних відносин міжнародного характеру. Взаємодія приватного та публічного у правовому регулювання шлюбно-сімейних відносин. Місце міжнародного сімейного права в системі МПП.

Джерела міжнародного сімейного права: Конституція України, внутрішнє законодавство, міжнародні договори. Значення узагальнень судової практики щодо розгляду сімейних спорів міжнародного характеру.

Колізійно-правове регулювання укладання та припинення шлюбу. Порядок розв'язання колізій законів щодо форми шлюбу. Колізійні норми сімейного права. Загальна характеристика найбільш поширених прив'язок колізійних норм у сфері сімейного права. Автономія волі сторін в сімейних відносинах. Особливості застосування колізійних норм в міжнародному

сімейному праві. Застереження про публічний порядок та застосування імперативних норм в міжнародному сімейному праві.

Визнання в Україні шлюбів за участю громадян України, укладених за кордоном. Визнання розлучень за участю громадян України, здійснених за кордоном. Недійсність шлюбу.

Уніфіковані колізійні норми з питань шлюбу. Гаазька конвенція про укладання шлюбу та визнання його недійсним 1978 р. Гаазька конвенція про визнання розлучень 1970 р. Регіональні угоди: Кодекс Бустаманте 1928 р., Минська (1993 р.) та Кишинівська (2002 р.) конвенції про правову допомогу з цивільних, сімейних та кримінальних справ країн СНД. Двосторонні договори України з іноземними державами про правову допомогу. Консульські конвенції.

Особисті немайнові та майнові права подружжя в МПП. Розв'язання колізій законів щодо особистих та майнових відносин подружжя. Правові режими майна подружжя в різних правових системах. Шлюбний контракт та вибір компетентного правопорядку. Застосування *lex nationalis* та *lex domicilii* та їх співвідношення. Можливість застосування автономії волі - *lex voluntatis*.

Уніфіковані колізійні норми у сфері особистих та майнових відносин подружжя. Конвенція про право, що застосовується до правових режимів майна подружжя від 14 березня 1978 р.

Правовідносини між батьками та дітьми в міжнародному приватному праві. Встановлення походження дитини у міжнародному сімейному праві. Доктринальні та законодавчі проблеми сурогатного материнства.

Європейська конвенція про правовий статус позашлюбних дітей від 15 жовтня 1975 року. Колізійні питання відносин батьків та дітей в МПП. Гаазька конвенція про юрисдикції, застосовне право, визнання та виконання рішень щодо відповідальності батьків та заходів із захисту прав дітей від 19 листопада 1996 року. Регулювання питань контактів дітьми та батьками, а також іншими особами, що мають родинні зв'язки в Конвенції про контакти, пов'язані з дітьми від 15 травня 2003 року та Регламенті Ради ЄС 2201/2003 від 27

листопада 2003 року. Сфера дії Гаазької конвенції щодо цивільних аспектів міжнародного викрадення дітей від 25 жовтня 1980 року.

Колізійні питання стягнення аліментів. Гаазька конвенція про право, що застосовується до аліментних зобов'язань від 2 жовтня 1973 року. Уніфіковане регулювання аліментних зобов'язань в МПП. Нью-йоркська конвенція про стягнення аліментів за кордоном 1956 року, акти внутрішнього законодавства України щодо її імплементації в національне законодавство.

Правове регулювання міжнародного усиновлення та опіки і піклування в МПП. Колізійні питання усиновлення, опіки та піклування за законодавством України та інших держав. Міжнародно-правове регулювання трансграничного усиновлення. Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року. Європейська конвенція про усиновлення дітей від 24 квітня 1967 року та акти внутрішнього законодавства України щодо її імплементації.

Питання усиновлення за участю іноземців та осіб без громадянства в Сімейному кодексі України та підзаконних актах внутрішнього законодавства.

Правоприпиняючі та правовстановлюючі наслідки усиновлення за участю іноземців. Консульський нагляд за сім'ями, що усиновили дітей-громадян України.

Колізійне регулювання спадкових відносин. Сфера виникнення та зміст колізій законів у спадковому праві. Поняття та сутність спадкування у континентальній та англо-американській системах права. Джерела правового регулювання спадкових відносин з іноземним елементом. Уніфікація колізійного регулювання спадкових відносин у законодавстві ЄС.

Проблема вибору права, що підлягає застосуванню у трансграничних спадкових відносинах. Спадковий статут. Проблема «розщеплення спадкового статуту». Вирішення колізії законів щодо спадкування рухомого та нерухомого майна. Застосування закону країни захисту особистого закону спадкодавця (*lex personalis* та *lex nationalis*), та закону місцезнаходження майна (*lex rei sitae*). Можливість застосування автономії волі сторін.

Кваліфікація та попереднє колізійне питання у міжнародних спадкових відносинах .

Транскордонне спадкування за заповітом та за законом. Свобода заповіту у національних правових системах. Колізійні питання форми та порядку здійснення заповіту. Заповідальна дієздатність. Форми заповіту. Спільний заповіт. Спадковий договір. Підстави визнання заповіту недійсним при транскордонному спадкуванні. Тлумачення та виконання заповіту.

Загальні підходи до визначення кола спадкоємців, черговості спадкування та негідних спадкоємців у основних національних правових системах. Право на обов'язкову долю у спадку. Права іншого з подружжя при спадкуванні за законом. Способи та строки прийняття спадку. Відмова від спадку. Охорона спадку та управління ним. Відповідальність спадкоємців за боргами спадкодавця. Колізійні питання спадкування відумерлого майна.

Спеціальні види спадкування у міжнародному приватному праві. Колізійні аспекти довірчого управління спадком. Проблеми визнання спадкового трасту у країнах континентальної системи права. Спадкові фонди. Транскордонне спадкування корпоративних прав. Права спадкоємців бенефіціарів офшорних компаній та трастів. Транскордонне спадкування бізнесу. Транскордонне спадкування інтелектуальних прав. Транскордонне банкрутство спадкової маси. Спадкування майна, обтяженого заставою. Правовий режим відмерлої спадщини в міжнародному приватному праві.

4. ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Т е м а 1. Вступ до міжнародного сімейного права.

П и т а н н я д л я о б г о в о р е н н я (колоквиум)

1. Поняття сімейних відносин з іноземним елементом.
2. Джерела регулювання міжнародного сімейного права.
3. Принцип поваги до особистого і сімейного життя.
4. Принцип єдності сім'ї.
5. Принцип пріоритету прав і законних інтересів дитини.
6. Принцип однакової відповідальності батьків за виховання і розвиток дітей.
7. Міжнародні імунітети у сімейних відносинах з іноземним елементом.
8. Особливості правового регулювання сімейних та спадкових відносин з іноземним елементом в умовах масової міграції населення внаслідок військової агресії РФ.

Т е м а 2. Права людини в області шлюбу і сім'ї. Європейській суд з прав людини і його вплив на правозастосовну практику у сімейних справах

П и т а н н я д л я о б г о в о р е н н я

1. Особисті, цивільні та соціальні права людини.
2. Право чоловіка і жінки на шлюб і створення сім'ї.
3. Уніфікація і межі розсуду у міжнародному сімейному праві.
4. Поняття сімейного і приватного життя у рішеннях ЄСПЛ.
5. Практика Європейського суду з прав людини і її застосування при розгляді конкретних спорів у державах-учасниках.
6. Гаазька Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей. Підстави повернення дітей. Практика застосування. Співвідношення з іншими конвенціями.

7. Захист прав дітей в умовах військової агресії проти України. Міжнародно-правове регулювання повернення дітей України, викрадених державою-окупантом. Застосування норм Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання від 9 грудня 1948 р.

З а в д а н н я

1. Проаналізуйте рішення ЄСПЛ у справі Kutzner v. Germany (Application no. 46544/99) від 26 лютого 2002 р.

Чи було порушено ст. 8 ЄКПЛ (право на повагу до приватного і сімейного життя) в контексті вилучення дітей із сім'ї без належної участі батьків у процедурі? Порівняйте позицію ЄСПЛ зі стандартами внутрішнього права України щодо вилучення дітей з сім'ї. Чи можливі подібні ризики у вітчизняній практиці?

2. Проаналізуйте рішення ЄСПЛ у справі Neulinger and Shuruk v. Switzerland Application no. 41615/07 (2010)

Як ЄСПЛ балансує між зобов'язаннями за Гаазькою конвенцією про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей і правом на сімейне життя? Проаналізуйте аргументи Суду на користь інтересів дитини. Як справа вплинула на тлумачення принципу "best interests of the child"?

3. Підготуйте есе за одною із запропонованих тем:

- 1) ЄСПЛ і трансформація стандартів захисту батьківських прав у національних юрисдикціях: позитивні зобов'язання держави***
- 2) Баланс між захистом дитини та правами батьків: роль прецедентів ЄСПЛ у визначенні 'найкращих інтересів дитини'
- 3) Чи є рішення ЄСПЛ ефективним механізмом захисту у складних сімейних спорах з міжнародним елементом?

Т е м а 3. Загальна характеристика правового регулювання сімейних відносини в міжнародному приватному праві (колоквиум)

П и т а н н я д л я о б г о в о р е н н я

1. Поняття, зміст та види сімейних відносин міжнародного характеру.
2. Взаємодія приватного та публічного у правовому регулювання сімейних відносин.
3. Місце міжнародного сімейного права в системі МПП.
4. Джерела міжнародного сімейного права: Конституція України, внутрішнє законодавство, міжнародні договори.
5. Значення узагальнень судової практики щодо розгляду сімейних спорів міжнародного характеру.

Т е м а 4. Колізійно-правове регулювання укладання та припинення шлюбу

П и т а н н я д л я о б г о в о р е н н я

1. Порядок розв'язання колізій законів щодо форми шлюбу.
2. Колізійні норми сімейного права. Загальна характеристика найбільш поширених прив'язок колізійних норм у сфері сімейного права.
3. Автономія волі сторін в сімейних відносинах.
4. Особливості застосування колізійних норм в міжнародному сімейному праві.
5. Застереження про публічний порядок та застосування імперативних норм в міжнародному сімейному праві.
6. Визнання в Україні шлюбів за участю громадян України, укладених за кордоном.

7. Визнання розлучень за участю громадян України, здійснених за кордоном. Недійсність шлюбу.

8. Уніфіковані колізійні норми з питань шлюбу. Гаазька конвенція про укладання шлюбу та визнання його недійсним 1978 р. Гаазька конвенція про визнання розлучень 1970 р. Двосторонні договори України з іноземними державами про правову допомогу. Консульські конвенції.

З а в д а н н я

4. Подружжя, одностатевий шлюб якого укладено в Іспанії, подає до українського органу РАЦС заяву про визнання факту шлюбу. Їм відмовляють з посиланням на публічний порядок України.

Проаналізуйте можливість визнання такого шлюбу в Україні з точки зору колізійних норм та застереження про публічний порядок. Чи змінюється ситуація, якщо справа стосується спадкування чи іншої майнової правовідносини?

5. Подружжя з Франції усиновлює дитину в Камбоджі, де існує практика усиновлення без участі суду. Вони хочуть визнати це усиновлення в Україні (де живе бабуся дитини).

Чи є формальні підстави для визнання такого усиновлення? Які імперативні норми можуть бути застосовані українським судом? Чи може суд відмовити у визнанні на підставі публічного порядку?

6. Жінка з України була примушена до шлюбу в одній з країн Близького Сходу. Після повернення до України вона подає заяву про розірвання шлюбу, однак шлюб офіційно не зареєстрований в Україні.

Чи може український суд визнати цей шлюб таким, що порушує публічний порядок? Які докази будуть мати значення? Які імперативні норми можуть застосовуватися до такого шлюбу?

Т е м а 5. Особисті немайнові та майнові права подружжя в МПП

П и т а н н я д л я о б г о в о р е н н я

1. Розв'язання колізій законів щодо особистих та майнових відносин подружжя.
2. Правові режими майна подружжя в різних правових системах. Шлюбний контракт та вибір компетентного правопорядку.
3. Застосування *lex nationalis* та *lex domicilii* та їх співвідношення. Можливість застосування автономії волі - *lex voluntatis*.
4. Уніфіковані колізійні норми у сфері особистих та майнових відносин подружжя.
5. Конвенція про право, що застосовується до правових режимів майна подружжя від 14 березня 1978 р.

З а в д а н н я

7. Подружжя громадян України уклало шлюб у Варшаві, згодом переїхало до Німеччини, де чоловік отримав посвідку на проживання. Через 5 років дружина повернулася до України і подала заяву про розлучення в український суд.

Який суд має юрисдикцію для розгляду справи? Яке право буде застосоване до розлучення та поділу майна подружжя? Як враховуються принципи взаємного визнання та правової визначеності?

8. Громадянин Італії та громадянка України уклали шлюб у Римі. Через кілька років вони розлучилися на підставі нотаріальної угоди в Італії. Жінка подає документи для визнання розлучення в Україні. ***Чи може бути визнане таке розлучення в Україні? Чи потрібно звертатися до суду в Україні для визнання рішення? Які умови передбачає українське законодавство для визнання іноземного акту?***

9. Американець і українка проживали в Канаді, але шлюб був зареєстрований у США. Після розлучення в Канаді жінка звертається до українського суду з вимогою поділу нерухомості в Україні, яка була придбана в шлюбі. **Яке право буде застосовуватися до поділу майна? Які колізійні норми регулюють цю ситуацію? Чи впливає місце реєстрації майна на юрисдикцію?**

10. Подружжя уклало шлюбний контракт у штаті Каліфорнія перед укладенням шлюбу. Контракт передбачає роздільність майна. Через 10 років вони розлучаються, і один із подружжя вимагає поділити майно в Україні відповідно до українського права. **Чи підлягає контракт визнанню в Україні? Які вимоги українського законодавства до форми та змісту такого договору? Чи можливо відмовити у визнанні на підставі публічного порядку?**

11. Підготуйте короткі відповіді на наведені нижче питання:

- Який суд має юрисдикцію розглядати справу про розлучення, якщо подружжя проживало у різних країнах протягом останніх 5 років? *Поясніть, як визначається юрисдикція за Брюссельським регламентом II bis або за українським законодавством.*

- Чи підлягає визнанню в Україні рішення суду Німеччини про розірвання шлюбу між громадянами України? *Поясніть, які юридичні передумови передбачає закон України для визнання іноземних рішень у сімейних справах.*

- Подружжя уклало шлюбний договір у США. У контракті прописано, що всі доходи є особистою власністю кожного з подружжя. Чи буде такий договір визнаний в Україні? *Назвіть одну умову для визнання такого контракту та можливу підставу для відмови.*

- Чи може український суд застосувати іноземне право при вирішенні питання про поділ майна подружжя?

Поясніть, за яких умов це можливо відповідно до Закону України «Про міжнародне приватне право».

- Чи може положення іноземного права, що дискримінує одну зі сторін, бути застосованим українським судом при вирішенні спору між подружжям?

Вкажіть принцип або застереження, що застосовується у такому випадку.

Т е м а 6. Правовідносини між батьками та дітьми в міжнародному приватному праві

П и т а н н я д л я о б г о в о р е н н я

1. Встановлення походження дитини у міжнародному сімейному праві.
2. Доктринальні та законодавчі проблеми сурогатного материнства.
3. Європейська конвенція про правовий статус позашлюбних дітей від 15 жовтня 1975 року.
4. Колізійні питання відносин батьків та дітей в МПП. Гаазька конвенція про юрисдикції, застосовне право, визнання та виконання рішень щодо відповідальності батьків та заходів із захисту прав дітей від 19 листопада 1996 року.
5. Регулювання питань контактів дітьми та батьками, а також іншими особами, що мають родинні зв'язки в Конвенції про контакти, пов'язані з дітьми від 15 травня 2003 року та Регламенті Ради ЄС 2201/2003 від 27 листопада 2003 року.
6. Сфера дії Гаазької конвенції щодо цивільних аспектів міжнародного викрадення дітей від 25 жовтня 1980 року

З а в д а н н я

12. Українська сурогатна мати народила дитину для подружжя з Франції. У Франції сурогатне материнство заборонене. Батьківство було встановлено нотаріально в Україні. ***Чи визнається походження дитини у Франції?***

****Запропонуйте правове обґрунтування згідно з підходами до визнання батьківства в різних юрисдикціях.****

13. Громадянин Італії визнав дитину народжену в Україні у цивільному шлюбі з громадянкою України. Після розриву стосунків жінка оскаржує батьківство, заявляючи, що дитина народжена від іншої особи. ***Яке право застосовується до оспорування батьківства згідно із Законом України «Про міжнародне приватне право»?***

14. Батько (громадянин Іспанії) вивіз дитину до України без згоди матері (громадянки Польщі), яка має одноосібну опіку. Мати звертається до українського суду з вимогою повернути дитину. ***Як повинен діяти суд згідно з положеннями Гаазької конвенції 1980 року?***

15. Мати вивезла дитину з Німеччини до України, стверджуючи, що батько вдавався до насильства. ***Чи є можливість не повертати дитину згідно з Конвенцією? Вкажіть умови, за яких повернення може бути відхилено.***

16. Підготуйте есе за одною із запропонованих тем: «Баланс між найкращими інтересами дитини та принципом негайного повернення: чи захищає Гаазька конвенція права дитини?», «Правова природа спорів про походження дитини у транснаціональних випадках: чи потрібна гармонізація стандартів?»

Т е м а 7. Колізійні питання стягнення аліментів

1. Гаазька конвенція про право, що застосовується до аліментних зобов'язань від 2 жовтня 1973 року.
2. Уніфіковане регулювання аліментних зобов'язань в МПП.
3. Нью-йоркська конвенція про стягнення аліментів за кордоном 1956 року, акти внутрішнього законодавства України щодо її імплементації в національне законодавство.
4. Конвенція про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інших видів сімейного утримання 2007 року та Протокол про право, що застосовується до зобов'язань про утримання від 23 листопада 2007 р.
5. Значення приєднання України до цих міжнародних актів у воєнний час.

З а в д а н н я

17. Громадянка України проживає з дитиною в Італії, а батько дитини мешкає в Польщі. Між батьками було рішення українського суду про стягнення аліментів. Жінка звертається до італійського суду з проханням визнати та виконати це рішення. ***Який міжнародно-правовий механізм регулює такі дії? Чи потрібно проходити процедуру екзекватури?***

18. Батько проживає в Канаді, мати з дитиною — в Україні. Суд України присудив аліменти. ***Як реалізувати рішення українського суду про стягнення аліментів у Канаді? Які документи слід підготувати, куди звертатися?***

19. Мати (громадянка Латвії) подає позов про аліменти в Німеччині, хоча дитина постійно проживає у Латвії. Батько (громадянин Чехії) заперечує юрисдикцію німецького суду. ***Чи має підстави батько? Яке право має бути застосоване до зобов'язань щодо утримання дитини?***

20. Подружжя українців розлучилося у Франції. Мати просить аліменти на дитину. Чоловік проживає в Іспанії. ***Яке право застосовується до***

*зобов'язання щодо утримання дитини: французьке, іспанське чи українське?
Яку роль відіграє Протокол до Гаазької конвенції 2007 року?*

21. Підготуйте есе на одну із запропонованих тем: «Ефективність міжнародних механізмів стягнення аліментів: чи працює Гаазька конвенція 2007 року в умовах війни та масової міграції?», «Європейський підхід до стягнення аліментів: уроки Регламенту № 4/2009 для третіх країн»

Т е м а 8. Правове регулювання міжнародного усиновлення та опіки і піклування в МПП

Колоквіум

П и т а н н я д л я о б г о в о р е н н я

1. Колізійні питання усиновлення, опіки та піклування за законодавством України та інших держав. Міжнародно-правове регулювання трансграничного усиновлення. Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року. Європейська конвенція про усиновлення дітей від 24 квітня 1967 року та акти внутрішнього законодавства України щодо її імплементації.

2. Питання усиновлення за участю іноземців та осіб без громадянства в Сімейному кодексі України та підзаконних актах внутрішнього законодавства.

3. Правоприпиняючі та правовстановлюючі наслідки усиновлення за участю іноземців. Консульський нагляд за сім'ями, що усиновили дітей-громадян України.

4. Тимчасова заборона усиновлення дітей громадян України іноземцями в умовах воєнного стану, її підстави та межі.

Т е м а 9. Колізійне регулювання спадкових відносин

П и т а н н я д л я о б г о в о р е н н я

1. Сфера виникнення та зміст колізій законів у спадковому праві. Поняття та сутність спадкування у континентальній та англо-американській системах права.
2. Джерела правового регулювання спадкових відносин з іноземним елементом. Уніфікація колізійного регулювання спадкових відносин у законодавстві ЄС.
3. Проблема вибору права, що підлягає застосуванню у трансграничних спадкових відносинах.
4. Спадковий статут. Проблема «розщеплення спадкового статуту».
5. Вирішення колізії законів щодо спадкування рухомого та нерухомого майна.
6. Застосування закону країни захисту особистого закону спадкодавця (*lex personalis* та *lex nationalis*), та закону місцезнаходження майна (*lex rei sitae*). Можливість застосування автономії волі сторін.
7. Кваліфікація та попереднє колізійне питання у міжнародних спадкових відносинах .
8. Особливості підсудності спадкових справ з іноземним елементом в умовах військової агресії. Надання міжнародної правової допомоги у спадкових справах в умовах військової агресії.

З а в д а н н я

22. Підготуйте есе на одну із запропонованих тем: «Вибір права у спадкових правовідносинах: автономія волі спадкодавця за Регламентом (ЄС) № 650/2012 та її межі»; «Спадкове право у трансатлантичному розрізі: колізійні проблеми при спадкуванні між країнами ЄС та США» ; «Колізійні пастки міжнародного спадкування: аналіз прикладів форум-шопінгу та відмови від спадкового права в різних юрисдикціях»; «Нерухомість за кордоном: який спадковий режим буде застосовуватись до будинку в Іспанії, якщо спадкодавець був громадянином України, але постійно проживав у Канаді?»»

23. Громадянин України, пан М., помер у Канаді, де проживав останні 10 років. У нього залишилась нерухомість в Іспанії та банківські рахунки в Україні. У заповіті, складеному в Канаді, він обрав застосовне право — право України.

Визначте юрисдикцію і застосовне право до спадкового майна. Чи буде це право поширюватися на нерухомість в Іспанії? Як відреагують канадський, іспанський та український нотаріуси на вибір права?

24. Громадянка Польщі склала заповіт у Німеччині, де проживала понад 20 років, на користь своєї доньки, яка мешкає в Італії. Вона померла у 2023 році. У спадкову масу входить: квартира у Берліні, рахунок у банку у Варшаві, частка в італійській компанії. **Яке право буде застосовуватись до кожного об'єкта спадкування? Чи можна уникнути розщеплення спадкового статуту? Які права має спадкоємиця в Італії, якщо право Німеччини обмежує її частку?**

25. Пан Дж., громадянин Великої Британії, залишив заповіт, згідно з яким усе його майно переходить дружині. Частина майна знаходиться в Болгарії. Проте болгарський закон вимагає обов'язкову частку для дітей. ***Чи може болгарський суд застосувати своє імперативне законодавство, незважаючи на заповіт, складений за правом Англії? Як діє колізійна норма Регламенту (ЄС) № 650/2012 у цій ситуації?***

26. Жінка, яка довго проживала у Франції, але втратила громадянство внаслідок змін у законодавстві своєї країни (Сирії), померла, не залишивши заповіту. Її майно включає квартиру у Парижі та земельну ділянку в Туреччині.

Яке право буде застосоване до спадкового процесу? Як вирішується питання succession sans nationalité (спадкування без громадянства)? Чи можливо застосувати закон місця звичайного проживання?

Т е м а 10. Транскордонне спадкування за заповітом та за законом

П и т а н н я д л я о б г о в о р е н н я

1. Свобода заповіту у національних правових системах.
 2. Колізійні питання форми та порядку здійснення заповіту.
- Заповідальна дієздатність.
3. Форми заповіту. Спільний заповіт. Спадковий договір.
 4. Підстави визнання заповіту недійсним при транскордонному спадкуванні. Тлумачення та виконання заповіту.
 5. Загальні підходи до визначення кола спадкоємців, черговості спадкування та негідних спадкоємців у основних національних правових системах.
 6. Право на обов'язкову долю у спадку.
 7. Права іншого з подружжя при спадкуванні за законом.
 8. Способи та строки прийняття спадку. Відмова від спадку.
 9. Охорона спадку та управління ним.
 10. Відповідальність спадкоємців за боргами спадкодавця.
 11. Колізійні питання спадкування відумерлого майна.

27. Громадянин Австрії, який постійно проживав у Португалії, склав заповіт під час карантину — він продиктував його нотаріусу через Zoom, і той оформив документ за австрійськими правилами. Спадкоємці, які мешкають у Португалії, подають позов про недійсність заповіту. *За яким правом слід оцінювати дійсність заповіту: формальну та матеріальну? Які критерії формальної дійсності передбачає Гаазька конвенція 1961 року? Чи буде онлайн-заповіт визнаний у Португалії?*

28. Пан С., громадянин Італії, все життя прожив у США, де й помер. У своєму заповіті він передає усе майно благодійній організації. Його син, який мешкає в Італії, вимагає свою **обов'язкову частку** відповідно до італійського законодавства. *Яке право буде застосоване до спадкування — право Італії чи США? Чи має син право на обов'язкову частку, навіть якщо батько обрав право США? Як вирішуються конфлікти між свободою заповідання і обов'язковими спадковими правами?*

29. Пані Л., громадянка Польщі, померла в Чехії, не маючи спадкоємців і не склавши заповіту. Її майно включає квартиру в Празі та рахунок у польському банку. *Як розподіляється відумерле майно в різних правових системах? Яка держава може претендувати на спадок — Польща, Чехія*

чи обидві? Яке право регулює цю ситуацію згідно з Регламентом ЄС № 650/2012?

Т е м а 11. Спеціальні види спадкування у міжнародному приватному праві

П и т а н н я д л я о б г о в о р е н н я

1. Колізійні аспекти довірчого управління спадком.
2. Проблеми визнання спадкового трасту у країнах континентальної системи права.
3. Спадкові фонди.
4. Транскордонне спадкування корпоративних прав.
5. Права спадкоємців бенефіціарів офшорних компаній та трастів.
6. Транскордонне спадкування бізнесу.
7. Транскордонне спадкування інтелектуальних прав.
8. Транскордонне банкрутство спадкової маси.
9. Спадкування майна, обтяженого заставою.
10. Правовий режим відмерлої спадщини в міжнародному приватному праві.

30. Громадянин Великобританії заснував траст, у який передав нерухомість і акції. Бенефіціаром є його донька, яка мешкає у Франції. Після його смерті донька намагається реалізувати свої права на підставі трасту, але французький нотаріус відмовляється визнавати правові наслідки трасту. ***Які правові труднощі виникають при визнанні трасту у країнах континентального права (Франція, Німеччина, Італія)? Чи може допомогти Гаазька конвенція 1985 року про право, що застосовується до трастів, у цій ситуації? Яку стратегію слід обрати доньці для визнання її прав?***

31. Пан D., німецький громадянин, володів 70% компанії, зареєстрованої у Польщі. У його заповіті вказано, що акції має успадкувати його племінник з Австрії. Польський суд сумнівається у можливості передати корпоративні права без згоди інших учасників компанії.

Яке право регулює спадкування корпоративних прав — право місця реєстрації компанії чи право останнього місця проживання спадкодавця? Чи можливі обмеження спадкування корпоративних прав відповідно до установчих документів компанії? Як уникнути колізій у транснаціональному спадкуванні бізнес-активів?

32. Іспанський письменник помирає в Мексиці. У його заповіті передбачається передача всіх авторських прав доньці. Проте частина прав вже передана видавництву у США. У Франції відкрито додаткове спадкове провадження, бо там розміщена частина роялті.

Яке право регулює спадкування авторських прав: місце смерті, громадянство чи місце експлуатації прав? Як впливають на спадкування міжнародні договори (Бернська конвенція, Договір ВОІВ)? Як вирішити конфлікт юрисдикцій у спадкуванні інтелектуальної власності?

33. Підготуйте есе з однієї із запропонованих тем: “Визнання англо-американського трасту у країнах континентального права: юридичне перетворення чи правова інерція?” “Транскордонне спадкування цифрової спадщини та авторських прав: нові виклики для колізійного права”

5. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Самостійна робота – вид поза аудиторної роботи навчального характеру, яка спрямована на вивчення програмного матеріалу навчального курсу. Зміст самостійної роботи визначається програмою навчальної дисципліни «Міжнародне сімейне та спадкове право», методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача. Під час самостійної роботи здобувач має опрацювати конспекти лекцій, матеріали, викладені в підручниках, навчальних посібниках з міжнародного торговельного та міжнародного інвестиційного права, джерела міжнародного і національного права України та зарубіжних країн, міжнародну та національну судову практику відповідно до тем навчальної дисципліни. Також важливе значення має робота з науково-

практичними коментарями, монографіями, науковими статтями, іншою науковою і навчально-методичною літературою, рекомендованою викладачем. Методичні матеріали повинні передбачати можливість проведення самоконтролю з боку студента.

Самостійна робота студента над засвоєнням навчального матеріалу може виконуватися в науковій бібліотеці Університету, навчальних кабінетах, комп'ютерних класах (лабораторіях), а також в домашніх умовах.

У необхідних випадках ця робота проводиться відповідно до заздалегідь складеного графіка, що гарантує можливість індивідуального доступу студента до потрібних дидактичних засобів.

Формами самостійної роботи студентів є:

- письмове виконання домашніх завдань;
- засвоєння теоретичного матеріалу за темами практичних занять;
- доопрацювання матеріалів лекцій;
- робота в інформаційних мережах;
- опрацювання додаткової літератури;
- розробка кейсів;
- есе за вузькоспеціальною проблематикою;
- створення портфоліо навчального курсу та його презентація;
- написання рефератів, доповідей та їх презентація;
- підготовка та опублікування наукових статей, тез наукових доповідей;
- участь у студентських науково-практичних конференціях;
- складання бібліографії за відповідною темою;
- узагальнення судової практики;
- коментування джерел міжнародного права, а також національного права України та зарубіжних країн;
- інші форми роботи.

Вибір здобувачем видів самостійної роботи здійснюється за його власними інтересами та узгоджується з викладачем, який забезпечує організацію, контроль та оцінку якості виконання відповідної роботи.

Навчальний матеріал, який згідно із робочим навчальним планом має бути засвоєний студентами в процесі самостійної роботи, вноситься в суму балів поточного контролю разом із навчальним матеріалом, який опрацьовувався при проведенні навчальних занять.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ:

Вид контролю	Кількість балів	Критерії (за кожною з оцінок)
Поточний контроль на практичному занятті	Max 5	Відмінне засвоєння навчального матеріалу з теми, можливі окремі несуттєві недоліки.
	4	Добре засвоєння матеріалу з теми, але є окремі помилки
	3	Мінімальний рівень засвоєння матеріалу, значна кількість помилок.
	Min 0	Незадовільний рівень засвоєння матеріалу.
Тестування/контрольна робота/колоквіум	Max 15	Результати опрацювання матеріалу високі, можлива незначна кількість несуттєвих помилок.
	7	Задовільний рівень засвоєння матеріалу, значна кількість помилок.
	Min 0	Незадовільний рівень засвоєння матеріалу.
Оцінка самостійної роботи студентів	Max 20	Глибоке знання проблем, пов'язаних із темою дослідження. Вільне

		володіння матеріалом, вміння самотійно й творчо мислити, знаходити, узагальнювати, аналізувати матеріал, робити самотійні теоретичні і практичні висновки.
	15	Основні питання висвітлено поверхнево, висновки не мають самотійного характеру.
	Min 0	Основні положення теми висвітлено поверхнево, з великою кількістю помилок, немає висновків, студент слабо володіє матеріалом роботи.
Залік	Max 100	Відмінне володіння матеріалом із дисципліни.
	Min 60	Достатнє засвоєння матеріалу з дисципліни.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Нормативно-правові акти

1. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_009#Text
2. Конвенція Міжнародної комісії з цивільного стану про видачу свідоцтва на право вступу в шлюб 1980 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_888#Text
3. Конвенція про укладення та визнання дійсності шлюбів 1978 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_916#Text

4. Конвенція про право застосовне до режимів майна подружжя 1978 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_923#Text
5. Конвенція Міжнародної комісії з цивільного стану щодо узаконення шлюбом 1970 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_890#Text
6. Конвенція Міжнародної комісії з цивільного стану про визнання рішень щодо шлюбного зв'язку 1967 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_886#Text
7. Конвенція про згоду на взяття шлюбу, шлюбний вік та реєстрацію шлюбу 1962 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_242#Text
8. Конвенція про визнання розлучень та рішень щодо окремого проживання подружжя 1970 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_925#Text
9. Конвенція про визнання розлучень та рішень щодо окремого проживання подружжя 1970 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_925#Text
10. Європейська конвенція про усиновлення дітей (переглянута) 2011 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a17#Text
11. Конвенція про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інших видів сімейного утримання 2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_112#Text
12. Конвенція про контакт з дітьми (ETS N 192) 2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_659#Text
13. Європейська конвенція про здійснення прав дітей 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_135#Text
14. Конвенція про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення 1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_365#Text
15. Конвенція про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973_002#Text
16. Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_188#Text
17. Європейська конвенція про визнання та виконання рішень стосовно опіки над дітьми та про поновлення опіки над дітьми 1980 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_327#Text
18. Європейська конвенція про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом 1975 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_568#Text
19. Європейська конвенція про усиновлення дітей 1967 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_676#Text

20. Конвенція про встановлення материнства позашлюбних дітей 1962 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_910#Text
21. Конвенція про колізії законів, які стосуються форми заповітів 1961 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_424#Text
22. Вашингтонська конвенція, що передбачає єдиний закон про форму міжнародного заповіту 1973р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_b13;
23. Європейська конвенція про запровадження системи реєстрації заповітів 1972 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_678
24. Закон України «Про міжнародне приватне право» 2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2709-15#Text>
25. Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>

Література

1. Довгерт А. С. Міжнародне приватне право. Науково-практичний коментар. Київ: Одисей, 2008.
2. Діковська І. А. Міжнародне спадкування у ЄС та Україні: напрями адаптації права України до права ЄС. Київ: Алерта, 2020.
3. Калакура В.Я. Міжнародне сімейне право: принципи та особливості колізійного і уніфікаційного регулювання: монографія. Київ. Алерта, 2017.
4. Кармаза О. О. Міжнародне спадкове право: наук.-практ. посіб. / О. О. Кармаза. – К. : КНТ, 2007. – 328 с.
5. Кисіль В. І. Сучасне регулювання спадкових відносин у міжнародному приватному праві . У кн.: Нариси з міжнародного приватного права. Київ. Алерта, 2014. .
6. Кисіль В. І. Спадкові відносини в сучасному міжнародному приватному праві. Право України. 2013. № 7. С. 154–182
7. Міжнародне приватне право. Особлива частина: підручник / за ред. А. С. Довгерта і В. І. Кисіля. – К.: Алерта, 2013.
8. Лук'янов Д. В., Шуміло І. А., Лукань М. О. Колізійне регулювання транскордонного спадкування авторських прав. Вісник Національної академії правових наук України. 2020. Т. 27, № 2. С. 49-63.
9. Маркова О.В. Аліментні зобов'язання в міжнародному приватному праві. Міжнародне публічне і приватне право. 2011. № 3 (60). С. 24-28.
10. Міжнародне приватне право. Підручник. За ред. проф. В.П. Жушмана та доц. І.А. Шуміло. Харків. Право, 2012.
11. Окунєв О. Корпоративне управління в приватних та сімейних компаніях. Київ: МІБ, 2012. Фединак Г. С., Фединак Л. С.

- Практикум з міжнародного приватного права та міжнародного цивільного процесу. Київ. Алерта. 2020.
12. Черняк Ю.В. Уніфікація норм міжнародного цивільного процесу з розгляду сімейних спорів: Монографія. – К.: Алерта, 2018.
 13. Черняк Ю.В. Інститут підсудності в міжнародному приватному праві країн Європейського Союзу та України: Монографія. – К.: Прецедент, 2008
 14. Шуміло І. А., Литвиненко Д. О. Договірне спадкування в міжнародному приватному праві. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Юридичні науки". 2020. № 11.
 15. Шуміло І. А., Ковпик О. Ф. Правові та етичні проблеми транскордонного сурогатного материнства. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 8. С. 182-186.
 16. Blair, M. (ed.), Family Law in the World Community: Cases, Materials, and Problems in Comparative and International Family Law, Durham, NC, Carolina Academic Press, 2015.
 17. Calvo Caravaca. A.L. (ed.), The EU Succession Regulation: a Commentary, United Kingdom, Cambridge University Press 2016.
 18. Garb, L. and J. Woods (eds.), International succession, Oxford, United Kingdom, Oxford University Press, 2015.
 19. Estin, A.L., International Family Law Desk Book, Chicago, IL, American Bar Association, 2012.

Інтернет-ресурси:

- Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://rada.gov.ua/>
- Офіційний веб-портал Президента України. URL: <http://www.president.gov.ua>
- Офіційний веб-портал Кабінету Міністрів України . URL: <http://www.kmu.gov.ua>
- Офіційний веб-портал Верховного Суду . URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/gromadyanam/perelik_sprav/
- Офіційний веб-портал Конституційного Суду України . URL: <https://ccu.gov.ua/>
- Офіційний веб-портал Міністерства юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/>
- Офіційний веб-портал ООН. URL: www.un.org
- Офіційний веб-портал Європейського суду з прав людини. URL: www.echr.coe.int
- Офіційний веб-портал Гаазької конференції з міжнародного приватного права URL: www.hcch.net
- Офіційний веб-портал Інституту уніфікації міжнародного приватного права URL: www.unidroit.org
- Офіційний веб-портал Інституту порівняльного права та міжнародного приватного права ім. Макса Планка (Max Planck Institute for Comparative and International Private Law) <http://www.mpipriv.de>

СЕНМК

Стандартизований електронний навчально-методичний комплекс кафедри права Міжнародного приватного права та порівняльного правознавства. URL:

http://library.nlu.edu.ua/index.php?option=com_k2&view=itemlist&task=category&id=220:mizhнародne-pryvatne-pravo&Itemid=151

ЗМІСТ

1. ВСТУП.....	3
2. ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	4
3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	5
4. ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ .	9
5. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	23
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ:	25
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	26